

СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

ПОЕЗИЈА И СРПСКА КУЛТУРА У ДЕЛУ АЛЕКСАНДРА ЈОВАНОВИЋА

Александар Јовановић је био непресушан извор енергије, оптимиста, врхунски критичар и историчар српске књижевности. Рођени учитељ и професор оштрог става и дивног срца отвореног за младе и нове снаге. Били смо сарадници више од две деценије и у науци и у образовању, увек на страни доброг и највиших критеријума српског идентитета и културе. Професор Јовановић је био пријатељ који је био спреман за сваку акцију на општу корист друштва и свог народа. Његов одлазак је трагичан низ претходне године. Прерано и пребрзо је нестао без поздрава и назнака да је то крај. Само неколико дана пред одлазак је писао свој последњи текст посвећен збирци *Бол* Мирослава Максимовића. Месец дана пре тога се опростио достојанственим текстом од Александра Петрова и деловао као човек пун снаге на коју су могли и много млађи да се ослоне. Огроман губитак за српску културу, породицу, пријатеље, али и сада са дистанце видимо да празнине које остају иза неких људи су тако дубоке и толико ненадокнадиве да никакво време не може надоместити енергију и лидерство које је овај тумач и личност од научног интегритета ширио свуда око себе. Био је особа на коју сте увек могли да рачунате у сваком сегменту живота, верник и родољуб старог кова, ходочасник који би вас одвео на најзначајнија места српске културе и открио најлепше сцене фрескописа и све то у једној опуштеној атмосфери као да вам прича о сасвим обичним стварима. Поседовао је сасвим необичан дар учења у ходу поред редовне академске форме предавања, страст са којом је водио по Србији и иностранству студенте и колеге са Учитељског и других факултета била су права ходочашћа, али и културне мисије у којима смо сви учили и уживали.

На тај начин остао је у посебном сећању свима нама који смо имали ту срећну прилику да путујемо и учимо са њим јер сваки корак, свака и национална и светска културна баштина били су уграђени у биће Александра Јовановића (од Призрена, Дечана, Пећке патријаршије, Сопотана, Милешеве, Тврдоша, Острога, Требиња до Рима, Трста, Венеције, Берлина, Мадрида, целе Шпаније, Сицилије). Због тога је и основао јединствен предмет посвећен културној мисији путовања у образовању на Учитељском факултету. Спајајући ванредне способности минуциозног критичара српске поезије и прозе, Александар Јовановић је трагао за моделима који би и колегама и младим људима, истраживачима на Учитељском факултету и у оквиру пројекта поетика српске поезије Института за књижевност и уметност, показао како се без предрасуда тумачи песнички текст и контекст културе и историје.

Александар Јовановић је један од наших најдоследнијих тумача српске поезије 20. века и поред низа студија, зборника и приређених дела српских прозних писаца минулог века. Објавио је до сада осам самосталних књига и две песничке антологије, уредио око двадесет научних зборника и приредио готово исто толико књига. Последња књига на којој смо заједно радили доста дуго јер сам имала малу улогу уредника едиције оставила је укусу потребе професора Јовановића да све доведе до перфекције. Увек је био веома педантан, темељан, али ова последња књига је оставила веома чудан траг. С једне стране јер је била нека врста опроштаја од Института за књижевност и уметност због укидања модела пројеката, а са друге стране јер је ту сабрао највећи број текстова писаних најчешће за научне скупове и зборнике исте институције и њеног пројекта поетике српске поезије. Назив пројекта се мењао од 1993. до 2019. године, али су модели проучавања остали веома блиски и даље њеном оснивачу Новици Петковићу. У том смислу Александар Јовановић је био најдоследнији следбеник Петковићевог приступа књижевном делу. Несумњиво највећи допринос дао је у тумачењу дела Ивана В. Лалића приређивањем његових дела у 4 књиге, али и сталним писањем о делу овог песника, обележавањем јубилеја и чувањем рукописне грађе. Остала је велика жал што није завршио књигу о Лалићу за коју се спремао, а нико од њега није боље и дубље ушао у ту уметничку радионицу породице Лалић. Такође, желео је да приредимо поезију Ивана В. Лалића у две књиге као прво научно, критичко издање и обећала сам да ћемо то радити од јесени 2022. године. Нажалост, ове јесени Аца Јовановић није са нама и тај веома деликатан посао је остао за нека друга времена и као једна врста мог дуга и према њему и према Лалићу. У свему што је писао и радио Јовановић је тражио синтезу поезије, књижевности

и културе и у том смислу је нека врста претече интердисциплинарних приступа. Тако је изврсно улазио у детаље и смисао целине песничког опуса Милосава Тешића. Полазећи од детаља у песми, Јовановић је стизао до целине, макроцелине збирке, опуса, а потом и најширег културног и историјског контекста. Таква врста посвећености је ретка и представља праве мале подухвате у којима је важан и текстолошки извор, верзије, биографија, поетички детаљи, поступци и све што обухвата културу једног песника и ону културу у којој је одрастао, живео и којој је припадао. Последња књига *О светлости стваријој од несреће: есеји о српској поезији и култури* је таква синтеза радова заснованих на моделу поезије и културе које су нераздвојне у делима писаца које је проучавао и бирао.

О светлости стваријој од несреће: есеји о српској поезији и култури посвећена је најзначајним песмама и песничким циклусима српских песника XX века, у којима су проговорили сви слојеви наше културе. Први део књиге посвећен је појединачним анализама песама Растка Петровића, Милоша Црњанског, Момчила Настасијевића, Васка Попе, Бранка Миљковића, Стевана Раичковића, Ивана В. Лалића, Јована Христића, Борислава Радовића, Љубомира Симовића, Бранислава Петровића, Матије Бећковића до Милосава Тешића. Други део представља анализе циклуса и збирки песама истакнутих песника 20. века, од Милана Ракића и Владислава Петковића Диса, преко Станислава Винавера и Милана Дединца, Ивана В. Лалића и Алека Вукадиновића. *Његове анализе су веома прецизно, а истовремено и лепо писане. Иако је увек усредсређен на књижевни контекст, он не заостаје на његовим границама, савлађујући тумачено дело у све шире контексте, укључивши и контекст националне књижевности и културе.* У овој књизи тумачене су песме савремених српских песника које је култура двоструко осенчила. У њима су, на различите начине, проговорили језик, традиција и култура, уграђени, сходно природи књижевности, у емоционално-мисаони доживљај песничког субјекта. Српска поезија XX века је са свога врха, не само хронолошког, него и вредносног, привукла себи и обасјала своје претходнике, омогућила им да још једном проговоре и да буду наши *удаљени савременици*. Истовремено је, кроз њене најбоље песме и збирке, проговорила жива целина српске поезије и њен унутарњи развој. На тај начин песници су водили непрестани дијалог са својим претходницима, па се може говорити о *дијаложности* и *интертекстуалности* као битним одликама не само ових остварења него и савремене српске поезије у целини.

О светлости стваријој од несреће: есеји о српској поезији и култури је књига која светлости обасјава поезију која сабира у себи доживљај културе, времена и простора у коме је настала,

стално нас усмеравајући на континуитет српске модерне поезије. Управо је поезија та која и јесте најбољи одјек нашег духовног бића. Александар Јовановић нам разоткрива све слојеве песничког текста као поетичког и културног манифеста српске модерне и савремене поезије. Јовановићева тумачења увек су контекстуализована у култури, па се читајући његове анализе чита и својеврсна прича о културним променама и, управо кроз поетичке и индивидуалне песничке различитости, прича о оданости културном и националном идентитету.

У својој последњој књизи Александар Јовановић показује приврженост поезији, оданост култури и целокупном анализирању књижевног текста што води ка критичком и вредносном суду. Место једног песника или једне песме Јовановић поставља у канон српске књижевности и у елементима културе налази поједине симболе, знакове који говоре о историји овог народа. У својим есејима читаоци Јовановићеве последње књиге, као и претходних, видеће да је ту уграђено огромно знање књижевности, историје, уметности, религије, па се тек тиме добија права дубина увида у његов метод. То је метод који је израстао из семиотичке школе под великим утицајем Новице Петковића, али је отишао и даље и дубље у својим анализама градећи специфичан метод и стил који је био јединствен и тиме препознатљив. Због тога су критичари и тумачи попут Александра Јовановића права реткост у нашој средини јер својим радом је доприносио не само својој најужој струци, књижевности, већ је ширио поље свога деловања „на ползу” народу у највећим концентричним круговима у сфери хуманистике. Пишући моделом интердисциплинарности последњих година и када је још нико тако није именовао, Александар Јовановић се суверено кретао кроз књижевне периоде, поезију и прозу, историју, језик и културу откривајући нам писце и појаве на јасан и пријемчив начин. Због тога је био изврстан тумач поезије Ивана В. Лалића јер је то поезија која сабира у себи културу и националну и светску, од антике до модерног доба, а симболима указује на знакове и најважније догађаје у нашој историји.

Аца Јовановић заслужује велику студију и то ће бити део веће целине намењене сећању на овако аутентичног професора, критичара, родољуба, ходочасника и пријатеља.

Др Светлана Шеатовић,
научни саветник,
Институт за књижевност и
уметност, Београд
svetlana.seatovic@gmail.com